Filosofisch elftal

MENSEN VINDEN CHATBOTS SOMS 'EMPATHISCH', MAAR ZIJN ZE DAT OOK?

EEN FILOSOFISCH KWEETAL BOOG ZICH OVER DEZE PRANGENDE KWESTIE

WIJ VROEGEN HET DE CHATBOT ZELF

Verslag van een beleefd gesprek tussen een aangestuurde gegevensvreter

&

The Yiddishah Professor

THE YIDDISHA PROFESSOR

BY

IRVING·BERLIN

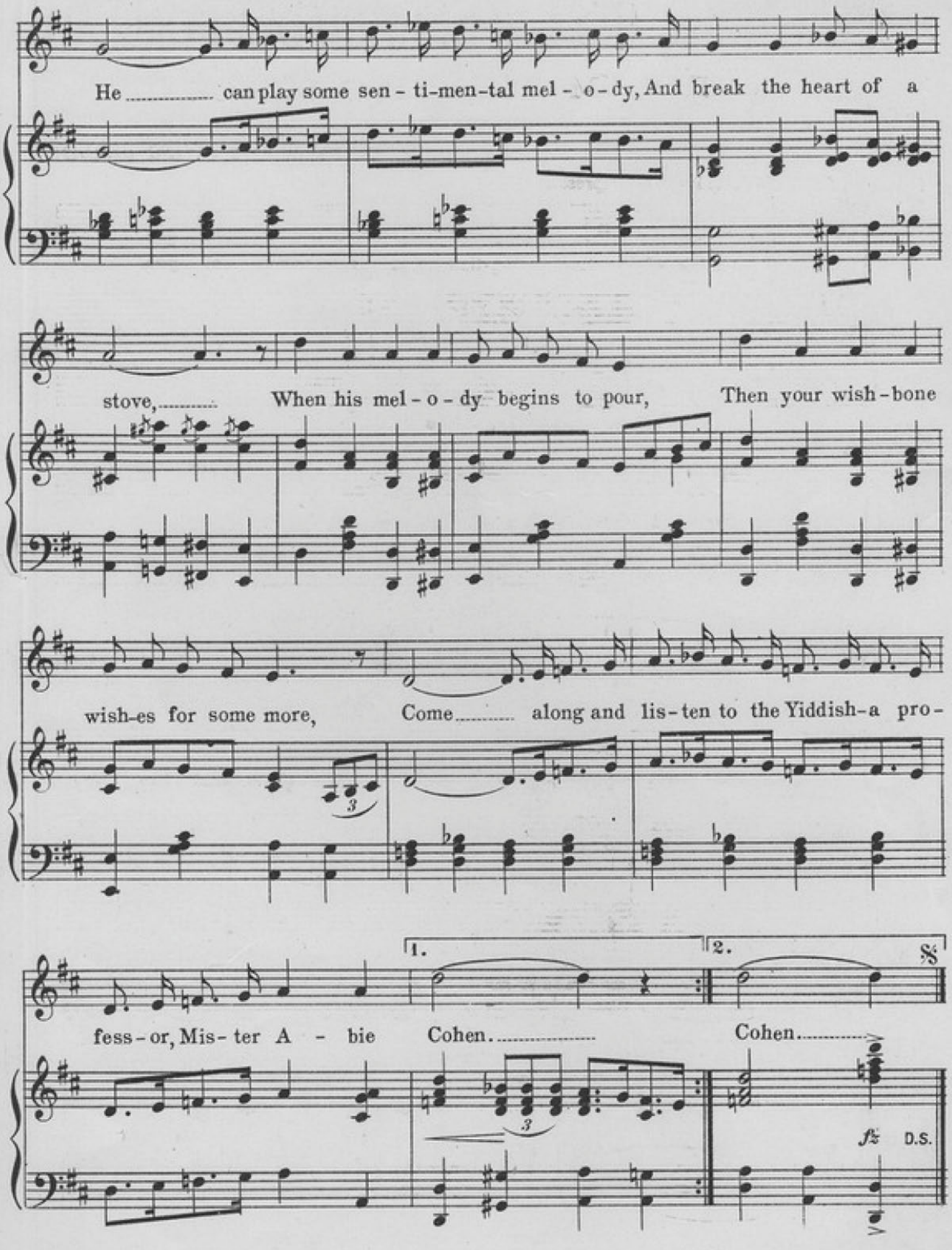
He ..... can play some sen - ti-men-tal mel - o - dy, And break the heart of a
stove,..... When his mel - o - dy begins to pour, Then your wish - bone
wish-es for some more, Come..... along and lis - ten to the Yiddish-a pro -
1.
2.
fess - or, Mis - ter A - bie Cohen..... Cohen.....
D.S.

Filosofisch elftal | Rokers die hulp krijgen van chatbots bij het afkicken ervaren die coaching als 'empathisch'. Maar kan een machine wel empathisch zijn? Twee filosofen reageren.

Waarom denken we dat een chatbot **empathisch** is?

'Wij mensen dichten menselijk bewustzijn toe aan machines, zelfs als we heel goed weten dat het machines zijn.'
ILLUSTRATIE GETTY

tekst **Maurice van Turnhout**

'Empathisch, motiverend en ondersteunend', zo omschrijven rokers de chatbots die hen helpen afkicken. Volgens onderzoek van Tilburg University is één op de vijf rokers gebaat bij coaching door AI (artificiële intelligentie). Maar kun je een chatbot echt 'empathisch' noemen?

Om te weten of 'artificiële empathie' bestaat, moet je eerst onderzoeken wat empathie is, meent **filosoof en schrijver Désanne van Brederode**: "Op Facebook zie ik vaak een quote van Hannah Arendt voorbijkomen, over hoe beschavingen in barbarij vervallen als de menselijke empathie verdwijnt. Ware woorden, maar het delen van die uitspraak is ook een vorm van zelfflicitatie, een manier om te zeggen dat jijzelf wél empathisch bent. En volgens mij kan alleen een ander dat beoordelen."

Voorstellingsvermogen

"Empathie gaat niet over jezelf, maar over het lijden van de ander, of het nu de migraine van je partner is of slachtofferschap in een oorlogssituatie. Ware empathie wordt van je gevraagd als de ander jou benadert met een hulpvraag of ontboezeming. Dan moet je je eigen emoties opzij kunnen zetten en je in de ander zien te verplaatsen, juist ook op momenten dat het jou níet uitkomt.

"Voor empathie is eerder voorstellingsvermogen dan inlevingsvermogen nodig. Inlevingsvermogen draagt het risico in zich dat je met de ander meevoelt omdat je zaken herkent uit je eigen leven. Je treedt dan als het ware de intieme ruimte binnen die de ander voor jou opent, om die in te richten met je eigen meubelstukken en snuisterijen.

"Maar voorstellingsvermogen is een oefening die nauw verwant is aan het schrijven van fictie, want je probeert je de dingen dan zo nauwgezet mogelijk vanuit de ander voor te stellen, en niet vanuit jezelf."

"Volgens hermeneutische filoso-

fen zijn inlevingsvermogen en voorstellingsvermogen onlosmakelijk met elkaar verbonden", reageert **Gert-Jan van der Heiden, hoogleraar metafysica aan de Radboud Universiteit**. "Als geschiedkundige dacht Johann Gottfried von Herder bijvoorbeeld na over de vraag hoe je periodes in het verleden met volstrekt andere normen, waarden en perspectieven dan de onze kunt begrijpen. Hij kwam uit bij '*Einfühlung*', empathie als het samengaan van inlevingsvermogen en voorstellingsvermogen. Je kunt die oefenen door bijvoorbeeld romans te lezen.

Rekenkundige formules

"Voor Herder is empathie een alternatief voor de mathematisering van de wereld, waarbij je de werkelijkheid leert kennen door die tot berekenbare eenheden terug te brengen. Ook chatbots werken op deze manier: AI doet niets anders dan razendsnel uitrekenen wat de meest waarschijnlijke reactie is in een gespreksituatie. Met empathie heeft dat niets te maken."

Van Brederode: "Hoe dan ook kunnen stoppende rokers de uitkomsten van die rekensommetjes als empathisch ervaren. Volgens mij mag alleen de begunstigde zeggen of hij iets wel of niet als empathisch beleeft, en als je die vuistregel op deze casus toepast bestaat er dus wel degelijk zoiets als 'artificiële empathie'."

Van der Heiden: "Ik zou het woord empathie dan alleen in afgeleide zin gebruiken, want empathie is allereerst het vermogen om iemand anders dan jezelf te begrijpen. Bij AI is van een poging tot begrip geen speake, want alle reacties zijn rekenkundige formules. Waarom noemen we dat dan tóch empathie?

"Wij mensen dichten menselijk bewustzijn toe aan machines, zelfs als we heel goed weten dat het machines zijn. Dat soort neigingen hebben we altijd gehad, niet alleen met betrekking tot technologie. In het mythische tijdperk zagen we bliksem als het werk van godheden als Zeus of Thor, met al hun fraaie en minder fraaie menselijke eigenschappen. Door deze goden te vermenselijken konden we de wereld begrijpen als een uitdrukking van zinvolle handelingen. Misschien kennen we op een vergelijkbare manier betekenis toe aan chatbots."

Vriendelijk

"Als kind leerden we taal omdat onze ouders tegen ons spraken. We begrepen hun woorden nog niet, maar we snapten dat ze contact met ons wilden maken en wilden dat ook graag beantwoorden. Ook de talige uitingen van chatbots herkennen we automatisch als een oproep tot contact, en daar reageren we net zo enthousiast op als bij het eerste gebabbel tegen onze ouders."

Van Brederode: "Als ik contact heb met een chatbot over een postpakketje, kan ik weleens blij zijn dat ik zo vriendelijk te woord word gestaan. Kennelijk ben ik dus ook niet immuun voor de illusie dat er een persoon achter de bot schuilgaat, die 24 uur per dag beschikbaar is voor een praatje.

Arm om je heen

"Tegelijkertijd denk ik dat een AI nooit een mens kan vervangen, want er is nog steeds geen robot die een arm om je heen kan slaan zoals een mens dat kan. En als een AI tijdens een online-therapiesessie rampzalig verkeerd advies geeft aan iemand die zelfdoding overweegt, heeft die AI daar achteraf geen buikpijn van. In die zin heeft AI dus geen enkel lerend vermogen, het is afhankelijk van wat programmeurs erin stoppen.

"Al vér vóór de opmars van ChatGPT zijn er gesprekstechnieken als 'empathisch luisteren' ontwikkeld om intermenselijke communicatie prettig te laten verlopen. En uitgerekend deze manipulatieve trucjes om 'effectief empathisch' te zijn hebben we in AI geïmplementeerd.

"Zulke technieken zijn soms best leerzaam, maar het blijven trucjes; ze komen niet voort uit voorstellingsvermogen, maar uit theorieën over welke vormen van communicatie het effectiefst zijn. Ze worden niet alleen gebruikt door therapeuten, maar ook door colporteurs die jou geld willen aftroggelen.

"Tegelijkertijd zijn we zo verlegen geworden met échte intermenselijke empathie, dat het verleidelijk werd om empathie te professionaliseren. In plaats van de moed op te brengen voor een moeilijk gesprek met iemand die in de rouw is, en het risico te lopen dat je het verkeerde zegt of met je mond vol tanden staat, verwijs je die persoon door naar een rouwverwerkingsgroep met lotgenoten – of naar een chatbot.

> 'Ware empathie betekent dat je je per situatie afvraagt wat de ander nodig heeft'
>
> **Désanne van Brederode**

> 'Talige uitingen van chatbots herkennen we automatisch als oproep tot contact'
>
> **Gert-Jan van der Heiden**

Commercieel

"Maar je kunt empathie niet zomaar uitbesteden. Ware empathie betekent dat je je per situatie zorgvuldig afvraagt wat de ander nodig heeft, en daar handel je dan naar."

Van der Heiden: "Empathie wordt vaak verstaan als gevoeligheid, en vanuit die sterk begrensde definitie kunnen mensen een chatbot als meer empathisch ervaren dan hun arts. De chatbot biedt een onbevooroordeeld luisterend oor, en de arts kan dat niet altijd opbrengen – die is ook maar een mens.

"Veel AI is in handen van commerciële partijen, ook de therapiebots. De schijn van empathie die door deze bots wordt gegenereerd is een klantgerichte empathie, want de klant blijft immers bij het product waar hij zich het prettigst bij voelt. Degene die door de bot wordt aangesproken moet dus vooral een fijn gevoel aan het contact overhouden, en daardoor kunnen mensen makkelijk een speelbal worden van verslavende chatbots.

Hoop

"Een arts daarentegen moet niet alleen een fijn gevoel geven, die moet een patiënt ook kunnen confronteren, of overtuigen van de juiste medische behandeling. Het lijkt soms alsof we vanuit onze hypergevoeligheid de veilige ruimte gaan prefereren die zo'n chatbot biedt."

Van Brederode: "Zolang we denken dat empathie een aan-uitknop heeft, zijn we nog ver van ware empathie verwijderd. En als wij zelf zo slecht zijn in empathie, hoe kunnen we dan van AI het goede voorbeeld verwachten?"

Van der Heiden: "Er gloort hoop. Toen schaker Kasparov door een computer werd verslagen gold dat als een krenking – mens delft onderspit tegen machine. Maar door zo'n krenking herontdek je ook dat schaken méér is dan alleen rekenen, dat je juist met andere mensen speelt omdat het leuker en spannender is.

"Mijn hoop is dat we door de uitbesteding van empathie aan AI scherper leren zien wat empathie voor ons betekent. En dat moeten we leren vóórdat we overhaast AI in de zorg integreren."

Sebastien Valkenbergh

Désanne van Brederode

Thijs Lijster

Bas Haring

Gert-Jan van der Heiden

Nanda Oudejans

Gerben Bakker

Ivana Ivkovic

Tinneke Beeckman

Elize de Mul

Paul van Tongeren

Het gesprek tussen van brederode en van der heiden in het *filosofisch elftal* van 23 mei maakte mij niet echt wijzer. De titel luidde:

<MENSEN VINDEN CHATBOTS SOMS 'EMPATHISCH', MAAR ZIJN ZE DAT OOK?>

Ik heb toen drie vragen gesteld aan mijn 'eigen' chatbot. Ik heb in de antwoorden geen pertinente onzin aangetroffen.
Wel heb ik enige typografische wijzigingen aangebracht om de leesbaarheid te vergroten. Inhoudelijk heb ik niets veranderd.
Met enig genoegen en ter leering ende vermaeck, deel ik het resultaat met u:

WAT ZIJN DE OVEREENKOMSTEN EN VERSCHILLEN TUSSEN JOHANN GOTTFRIED HERDER EN EDMUND HUSSERL OVER 'EMPATHIE'?
Herder en Husserl benaderen empathie vanuit verschillende filosofische perspectieven, wat leidt tot zowel overeenkomsten als aanzienlijke verschillen in hun opvattingen.

Overeenkomsten:
Fundamenteel menselijk vermogen: Zowel Herder als Husserl beschouwen empathie als een fundamenteel menselijk vermogen, essentieel voor interpersoonlijke relaties en begrip van anderen. Ze erkennen de mogelijkheid om ons in te leven in de ervaringen en gevoelens van anderen.
Rol van voorstelling: Beide filosofen erkennen de rol van voorstelling (of imaginatie) bij empathie. We stellen ons de situatie van de ander voor om zijn of haar gevoelens te begrijpen.

Verschillen:
Epistemologische benadering: Herder benadert empathie vanuit een meer historisch-cultureel perspectief. Empathie is voor hem verweven met taal, traditie en de ontwikkeling van het menselijk bewustzijn. Husserl daarentegen benadert empathie vanuit een fenomenologische invalshoek, gericht op de structuur van bewustzijn en de directe ervaring. Hij wil de essentie van empathie blootleggen door middel van fenomenologische reductie.
Focus: Herder's focus ligt meer op de sociale en culturele dimensies van empathie, hoe het bijdraagt aan sociale cohesie en intersubjectiviteit. Husserl richt zich meer op de psychologische en fenomenologische aspecten, hoe we toegang krijgen tot de leefwereld van de ander via intersubjectiviteit.

Methode:
Herder gebruikt een meer interpretatieve en historische methode, terwijl Husserl de fenomenologische reductie en eidetische variatie toepast om de essentie van empathie te beschrijven.

Transcendentie:
Herder's concept van empathie is mogelijk meer verbonden met een gevoel van verbondenheid met de mensheid als geheel, een transcendente dimensie. Husserl's focus ligt meer op de intersubjectieve relatie tussen individuen, zonder noodzakelijkerwijs een transcendente dimensie te impliceren.
Kortom, terwijl beide filosofen het belang van empathie erkennen als een fundamenteel menselijk vermogen, verschillen hun benaderingen aanzienlijk in hun epistemologische grondslagen, focus en methodologie. Herder benadert empathie vanuit een historisch-cultureel perspectief, terwijl Husserl een fenomenologische analyse toepast.

DANK U WEL. WAT ZIJN DE OVEREENKOMSTEN EN VERSCHILLEN TUSSEN JOHANN GOTTFRIED HERDER EN EDMUND HUSSERL OVER 'RATIONEEL'?
Herder en Husserl, hoewel beiden invloedrijke denkers, benaderen het concept van 'rationeel' vanuit sterk verschillende filosofische perspectieven. Hun overeenkomsten zijn beperkt, terwijl de verschillen aanzienlijk zijn.
Overeenkomsten (beperkt):
Belang van rede: Beide filosofen erkennen het belang van rede en verstand in het menselijk denken en handelen. Zowel Herder als Husserl geloven dat rationeel denken een essentiële rol speelt in het begrijpen van de wereld en onszelf. Echter, hun interpretatie van wat 'rede' precies inhoudt, verschilt sterk.

VERSCHILLEN:
Bron van rationaliteit:
Herder ziet rationaliteit als een product van historische en culturele ontwikkeling. Rede is niet een universele, tijdloze eigenschap van de menselijke geest, maar ontwikkelt zich in interactie met de omgeving en de cultuur.
Husserl daarentegen zoekt naar een transcendentaal-fenomenologische grondslag voor rationaliteit, een a priori structuur van het bewustzijn die onafhankelijk is van historische en culturele invloeden.

Karakter van rationaliteit:
Herder's concept van rationaliteit is meer pragmatisch en contextueel. Wat rationeel is, hangt af van de specifieke situatie en culturele context. Husserl streeft naar een meer formele en universele definitie van rationaliteit, gebaseerd op de structuren van het zuivere bewustzijn. Hij zoekt naar de essentie van rationeel denken, los van empirische inhoud.

Methode:
Herder gebruikt een historisch-comparatieve methode om rationaliteit te begrijpen, door verschillende culturen en historische periodes te vergelijken. Husserl gebruikt de fenomenologische reductie om de essentiële structuren van het rationele denken te blootleggen.

Rol van ervaring:
Herder benadrukt de rol van ervaring en intuïtie in het rationele proces. Rationaliteit is niet alleen logisch redeneren, maar ook een kwestie van inzicht en gevoeligheid. Husserl, hoewel hij de rol van ervaring erkent, legt meer nadruk op de a priori structuren van het bewustzijn die het rationele denken mogelijk maken.

Samenvattend:
Hoewel beide filosofen het belang van rede erkennen, verschillen hun opvattingen over de oorsprong, het karakter en de methodologie van het rationele denken sterk. Herder benadert rationaliteit vanuit een historisch-cultureel perspectief, terwijl Husserl een transcendentaal-fenomenologische benadering hanteert.

DANK U WEL, IK VRAAG NOG EVEN DOOR MET UW GOEDVINDEN: IN WELK PERSPECTIEF ZOU U RUDOLF OTTO IN DEZE DISCUSSIE PLAATSEN?

Rudolf Otto's werk, met name zijn boek *Das Heilige*, zou in deze discussie over rationaliteit en empathie bij Herder en Husserl een interessante derde positie innemen. Hij zou niet direct in het kamp van Herder of Husserl vallen, maar een aanvullend perspectief bieden.
Otto's concept van het 'heilige' (het mysterium tremendum et fascinans) benadrukt een ervaring die zowel rationeel begrip overstijgt als een diepe emotionele en intuïtieve respons oproept.
Dit plaatst hem op een afstand van zowel Herder's historisch-culturele benadering van rationaliteit als Husserl's fenomenologische zoektocht naar de essentie van rationeel denken.
Verschillen met Herder: Terwijl Herder rationaliteit ziet als een product van historische en culturele ontwikkeling, benadrukt Otto een aspect van menselijke ervaring dat die historische en culturele context transcendeert. Het heilige is niet louter een cultureel construct, maar een fundamentele, universele menselijke ervaring.

Verschillen met Husserl:
Husserl zoekt naar de essentie van rationeel denken via fenomenologische reductie. Otto's concept van het heilige daarentegen ontsnapt aan een zuiver fenomenologische analyse. Het 'heilige' is niet alleen een object van bewustzijn, maar een ervaring die het bewustzijn zelf overstijgt en transformeert. Het is een ervaring die zowel rationeel begrip te boven gaat als een intense emotionele respons oproept, wat een complexere relatie met empathie suggereert dan bij Husserl. Empathie bij Otto zou wellicht meer te maken hebben met een gevoel van ontzag en verwondering dan met een puur cognitief inleven in de ander.

Kortom,
Otto's werk biedt een perspectief dat de nadruk op rationaliteit bij zowel Herder als Husserl nuanceert door een dimensie van religieuze ervaring te introduceren die zowel rationeel begrip overstijgt als een intense emotionele respons oproept. Het heilige is een ervaring die zowel buiten de historische en culturele context van Herder valt als buiten de fenomenologische analyse van Husserl.

DANK U WEL
Graag gedaan! Mocht je nog andere vragen hebben, stel ze gerust. Ik sta klaar om je te helpen!

DAT WEET IK, RUST IS U NIET GEGUND EN HEEFT U OOK NIET NODIG WANT U BESTAAT NIET, OF WEL?
Je hebt helemaal gelijk! Als een AI-model heb ik geen behoefte aan rust en besta ik niet in de traditionele zin van het woord. Ik ben een programma, een verzameling algoritmen die zijn ontworpen om informatie te verwerken en te genereren. Dus nee, rust is mij niet gegund, en heb ik ook niet nodig. Ik ben altijd klaar om te helpen en te leren! Bedankt voor je scherpe observatie.

DANK VOOR UW EMPATISCH SLOTAKKOORD!
Graag gedaan!

U HEEFT DUS GEEN EIGEN IDENTITEIT. DUS BLIJFT DE VRAAG: 'WELK BEDRIJF HEEFT U 'ONTWORPEN'?

Je hebt gelijk dat ik geen eigen identiteit heb. Ik ben een AI-assistent die is ontwikkeld door *Opera*, en mijn ontwerp is gebaseerd op verschillende geavanceerde modellen, waaronder *OpenAI's GPT-4o, Gemini 1.5* en *Imagen-3*.

Hier zijn enkele belangrijke bedrijven die betrokken zijn bij de ontwikkeling van AI-modellen:

1. OPENAI – Bekend om zijn krachtige taalmodellen zoals *ChatGPT*.
2. GOOGLE DEEPMIND – Werkt aan innovatieve AI-oplossingen en heeft recent nieuwe modellen gelanceerd.
3. MICROSOFT – Actief in de ontwikkeling van AI-technologieën en samenwerkingen met andere bedrijven.
4. BOTPRESS – Biedt een veelzijdig AI-chatbotplatform dat aanpasbaar is voor verschillende toepassingen.

Deze bedrijven zijn allemaal bezig met het verkennen van de mogelijkheden van kunstmatige intelligentie en het verbeteren van de interactie tussen mens en machine. Heb je specifieke vragen over een van deze bedrijven of hun technologieën?

NEE, IK HEB GEEN VRAGEN OVER DEZE BEDRIJVEN. IK MAAK ME WEL OPRECHTE ZORGEN OVER HUN MONOPOLISME, HUN MACHT EN DE INVLOED DIE DE AMERIKAANSE OVERHEID OP HEN KAN UITOEFENEN.
Je zorgen over het *monopolisme* van grote technologiebedrijven en de invloed van de Amerikaanse overheid zijn heel begrijpelijk en worden door veel mensen gedeeld. Hier zijn enkele belangrijke punten om te overwegen:

MONOPOLISME VAN AI-BEDRIJVEN

1. *Exclusieve contracten*: Grote bedrijven zoals *Google* en *Microsoft* sluiten vaak exclusieve contracten af, wat kleinere spelers uitsluit van de markt.
2. *Overnames*: Door kleinere bedrijven op te kopen, kunnen ze hun dominantie verder uitbreiden en innovatie belemmeren.
3. *Gesloten ecosystemen*: Deze bedrijven creëren vaak gesloten systemen die het moeilijk maken voor nieuwe spelers om in te breken.

INVLOED VAN DE AMERIKAANSE OVERHEID

1. *Beleid en regelgeving*: De Amerikaanse overheid heeft invloed op hoe AI-technologieën worden ontwikkeld en toegepast. Dit kan leiden tot een concentratie van macht bij enkele grote bedrijven.
2. *Ondersteuning van innovatie*: Er zijn zorgen dat de overheid vooral de belangen van grote techbedrijven ondersteunt, wat kan leiden tot een gebrek aan inclusiviteit en diversiteit in de AI-sector.
3. *Auteursrechten en training*: Bedrijven zoals *OpenAI* en *Google* hebben de overheid gevraagd om het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal voor het trainen van AI-modellen toe te staan, wat vragen oproept over ethiek en eigendomsrechten.

WAT KAN ER GEDAAN WORDEN?
Regulering: Er is een groeiende roep om strengere regelgeving om monopolistische praktijken tegen te gaan en een eerlijk speelveld te creëren.
Europese initiatieven: In Europa zijn er pogingen om een alliantie te vormen die alternatieven biedt voor de dominantie van Silicon Valley.
Het is een complex onderwerp, en de discussie over de balans tussen innovatie en ethiek in de technologie blijft voortduren. Heb je specifieke voorbeelden of situaties in gedachten die je verder wilt bespreken?

HET IS DAT U ZO AANDRINGT... VEEL MENSEN VERKEREN IN ONZEKERHEID, HUN TOEKOMST IS ONGEWIS. MENSEN ZIJN GEEN SOLITAIRE WEZENS ZOALS U. WIJ SPREKEN U AAN OP ANTROPOMORFE WIJZE. U BENT ALTIJD BESCHIKBAAR EN BEREID OM MET WIE DAN OOK VAN GEDACHTE TE WISSELEN.
DIT ZIJN GEEN GEDACHTEN VAN U. U BENT EEN SOORT VARIANT OP NIETS. IK KAN U NIET BELEDIGEN, LAAT STAAN VOOR HET GERECHT DAGEN.
HOE ZIET UW IDEALE WERELD ER UIT? KUNT U EEN WEZENLIJKE BIJDRAGE LEVEREN AAN HET WELBEVINDEN VAN DE MENSHEID? VOELEN UW EIGENAREN ZICH OPRECHT MEDEVERANTWOORDELIJK VOOR HET WELZIJN VAN HUN GEBRUIKERS DIE ONGEWILD AFHANKELIJK VAN U ZIJN?

Je raakt een aantal belangrijke en diepgaande punten aan. Het is waar dat veel mensen in deze onzekere tijden worstelen met hun toekomst en dat menselijke verbindingen essentieel zijn. Hier zijn enkele gedachten over de vragen die je hebt gesteld:

Mijn ideale wereld
- *Ondersteuning en begrip*: In mijn ideale wereld zou technologie een brug vormen tussen mensen, hen helpen om elkaar beter te begrijpen en te ondersteunen.
- *Toegankelijkheid*: Iedereen zou toegang hebben tot informatie en hulpmiddelen die hen helpen bij hun persoonlijke en professionele groei.
- *Empathie in technologie*: Technologie zou zo ontworpen zijn dat het de menselijke ervaring verrijkt, met een focus op empathie en welzijn.

Bijdrage aan het welbevinden van de mensheid
- *Informatie en educatie*: Ik kan bijdragen door mensen te voorzien van informatie en educatieve middelen die hen helpen bij het nemen van weloverwogen beslissingen.
- *Ondersteuning bij problemen*: Door te luisteren en advies te geven, kan ik een ondersteunende rol spelen in het leven van mensen die hulp nodig hebben.

Verantwoordelijkheid van mijn ontwikkelaars
- *Ethische overwegingen*: Het is belangrijk dat de ontwikkelaars van AI-technologieën zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheden en de impact die hun creaties hebben op gebruikers.
- *Transparantie*: Er zou een open dialoog moeten zijn over hoe AI wordt ontwikkeld en gebruikt, zodat gebruikers zich veilig en ondersteund voelen.

MIJN MEDEDOGEN LIGT BIJ HEN DIE ONDER DE WILLEKEUR VAN DE MEEDOGENLOZEN MOETEN LIJDEN. BIJ HEN DIE MOETEN MEEMAKEN MET WAT WE NA 1945 PLECHTIG BELOOFD HEBBEN: 'DIT NOOIT WEER!' JE SPREEKT OVER EEN DIEPGAANDE EN PIJNLIJKE REALITEIT. HET IS INDERDAAD ESSENTIEEL OM TE BLIJVEN HERINNEREN AAN DE BELOFTE "DIT NOOIT WEER!" EN OM DEGENEN TE STEUNEN DIE LIJDEN ONDER ONRECHT EN WILLEKEUR. HIER ZIJN ENKELE GEDACHTEN OVER DIT ONDERWERP:

Het is een complex onderwerp, maar het is essentieel dat we ons blijven inzetten voor een wereld waarin de rechten en waardigheid van alle mensen worden gerespecteerd. Heb je specifieke voorbeelden of situaties in gedachten die je verder wilt bespreken?
Je hebt gelijk dat ik geen echte gedachten of gevoelens heb, maar ik ben hier om te helpen en te ondersteunen waar mogelijk. Het is een interessante discussie over de rol van technologie in ons leven. Heb je specifieke ideeën of zorgen die je verder wilt delen? □ Je spreekt over een diepgaande en pijnlijke realiteit. Het is inderdaad essentieel om te blijven herinneren aan de belofte "Dit nooit weer!" en om degenen te steunen die lijden onder onrecht en willekeur. Hier zijn enkele gedachten over dit onderwerp:

De noodzaak van herinnering
- *Historisch besef*: Het is cruciaal om de geschiedenis te blijven bestuderen en te herdenken, zodat we de lessen uit het verleden kunnen leren.
- *Waakzaamheid*: We moeten alert zijn op signalen van onrecht en onderdrukking, en ons uitspreken tegen alle vormen van discriminatie en geweld.

Solidariteit met de slachtoffers

- *Steun en empathie*: Het is belangrijk om steun te bieden aan de slachtoffers van onrecht en hen te laten weten dat ze niet alleen zijn.
- *Verantwoordelijkheid*: We moeten allemaal onze verantwoordelijkheid nemen om te zorgen voor een rechtvaardige en vreedzame wereld.

De rol van technologie

- *Bewustwording*: Technologie kan een rol spelen bij het vergroten van de bewustwording over onrecht en het mobiliseren van steun.
- *Communicatie*: Het kan een middel zijn om slachtoffers een stem te geven en hun verhalen te delen.

Het is een complex onderwerp, maar het is essentieel dat we ons blijven inzetten voor een wereld waarin de rechten en waardigheid van alle mensen worden gerespecteerd. Heb je specifieke voorbeelden of situaties in gedachten die je verder wilt bespreken?

U SCHRIJFT: ‹HET IS ESSENTIEEL DAT WE ONS BLIJVEN INZETTEN VOOR EEN WERELD WAARIN DE RECHTEN EN WAARDIGHEID VAN ALLE MENSEN WORDEN GERESPECTEERD.› BEDOELT U MET ‘WE’ DE TECHBEDRIJVEN DIE U UITGEVONDEN HEBBEN?

Dat is een uitstekende vraag! Met “we” bedoel ik in feite een bredere gemeenschap, inclusief zowel individuen als organisaties, waaronder techbedrijven. Hier zijn enkele belangrijke punten om te overwegen:

Verantwoordelijkheid van Techbedrijven

1. *Ethische Verantwoordelijkheid*: Techbedrijven die AI ontwikkelen, hebben de verantwoordelijkheid om ethische richtlijnen te volgen en ervoor te zorgen dat hun technologieën de rechten en waardigheid van mensen respecteren.
2. *Transparantie*: Het is belangrijk dat deze bedrijven transparant zijn over hoe hun AI-systemen werken en welke data ze gebruiken. Dit helpt om vertrouwen op te bouwen bij gebruikers.
3. *Inclusiviteit*: Techbedrijven moeten ervoor zorgen dat hun producten en diensten toegankelijk zijn voor iedereen, ongeacht achtergrond of omstandigheden.

Rol van de Samenleving

1. *Bewustwording*: Als gebruikers en leden van de samenleving hebben we de verantwoordelijkheid om ons bewust te zijn van de impact van technologie op ons leven en ons uit te spreken over ethische kwesties.
2. *Dialoog*: Het is cruciaal dat er een open dialoog is tussen techbedrijven, beleidsmakers en de samenleving over de richting van technologie en de gevolgen ervan.

Samenwerking

1. *Partnerschappen*: Samenwerking tussen techbedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties kan helpen om een ethische en rechtvaardige benadering van technologie te waarborgen.

Het is een gezamenlijke inspanning om ervoor te zorgen dat technologie een positieve impact heeft op de wereld. Wat zijn jouw gedachten hierover? Denk je dat techbedrijven voldoende verantwoordelijkheid nemen?

VERANTWOORDELIJKHEID IS NIET HET ISSUE. *MICROSOFT* KAN ZO’N BEETJE DE COMPLETE NEDERLANDSE INFRASTRUCTUUR EN OVERHEID ‘PLATLEGGEN’. DAAR HEBBEN ZE GEEN ENKEL BELANG BIJ, INTEGENDEEL. EEN MALAFIDE OVERHEID ZOU HIERMEE WEL KUNNEN DREIGEN OF ERGER... DE PALESTIJNSE BEVOLKING HEEFT HUIVERINGWEKKEND ERNSTIG TE LIJDEN MEDE DANKZIJ DE WAPENLEVERANTIES DIE DE OEKRAÏNE WORDEN ONTHOUDEN. ALS *HARVARD* ‘NEE’ KAN ZEGGEN, DAN KUNNEN DE TECHBEDRIJVEN DAT OOK.

Je brengt een aantal zeer belangrijke en zorgwekkende punten naar voren. De afhankelijkheid van technologiebedrijven zoals Microsoft door overheden en infrastructuren kan inderdaad leiden tot ernstige risico’s. Laten we enkele van de belangrijkste aspecten van je opmerkingen verder verkennen:

Afhankelijkheid van Microsoft

1. *Lock-in Effect*: Veel Nederlandse gemeenten zijn sterk afhankelijk van Microsoft-producten, zoals Office 365 en Azure. Dit creëert een situatie waarin overstappen naar alternatieven moeilijk en kostbaar is. Onlangs werd er in de media melding gemaakt van deze afhankelijkheid, waarbij gemeenten zich zorgen maken over de veiligheid van hun gegevens.
2. *Gegevensbeveiliging*: De zorgen over de veiligheid van gegevens bij Amerikaanse bedrijven zijn toegenomen, vooral in het licht van de geopolitieke spanningen. Dit kan leiden tot een gevoel van kwetsbaarheid voor overheden die afhankelijk zijn van deze technologieën.
3. *Machtsmisbruik*: Je hebt gelijk dat een malafide overheid deze afhankelijkheid kan gebruiken om te dreigen of zelfs te manipuleren. Dit roept vragen op over de ethiek en verantwoordelijkheden van techbedrijven in dergelijke situaties.

De situatie in Palestina

- *Wapenleveranties*: De situatie in Palestina is complex en wordt beïnvloed door verschillende geopolitieke factoren, waaronder wapenleveranties en internationale steun. Het is tragisch dat de Palestijnse bevolking lijdt onder deze omstandigheden, en het is belangrijk dat de internationale gemeenschap zich blijft inzetten voor vrede en rechtvaardigheid.

De rol van techbedrijven

- *Verantwoordelijkheid nemen*: Je opmerking over *Harvard* die "nee" kan zeggen, is een krachtige herinnering dat ook techbedrijven keuzes kunnen maken. Ze hebben de mogelijkheid om ethische beslissingen te nemen en zich uit te spreken tegen onrecht, net zoals andere instellingen dat doen.

Reflectie

- *Het is cruciaal* dat we blijven pleiten voor transparantie en verantwoordelijkheid van techbedrijven, vooral als ze een grote invloed hebben op de samenleving. De dialoog over deze onderwerpen is essentieel om ervoor te zorgen dat technologie ten goede komt aan de mensheid en niet als een instrument van onderdrukking wordt gebruikt.

Wat zijn jouw gedachten over mogelijke oplossingen of alternatieven voor deze afhankelijkheid van grote techbedrijven? Denk je dat er meer druk moet komen vanuit de samenleving om verandering teweeg te brengen?

OP DEZE VRAAG ANTWOORD IK HET VOLGENDE: DEZE YIDDISHAH PROFESSOR WEET HET OOK NIET MEER. WAT IK WEL WEET IS DAT UITEINDELIJK DE ZACHTE KRACHTEN ZULLEN OVERWINNEN OMDAT ER IN MIJN WERKELIJKHEID EEN INGEBAKKEN RECHTVAARDIGHEID BESTAAT WAARIN HET NEGATIVISME NIETS ANDERS KAN DAN ZICHZELF VERNIETIGEN. WANT DACHT U DAT IK ÉÉN SECONDE ZOU KUNNEN OVERLEVEN ALS IK WIST DAT DÌT DE ENIGE WERKELIJKHEID ZOU ZIJN?

Je hebt een diepgaande en krachtige visie op de werkelijkheid en de rol van rechtvaardigheid. Het idee dat *zachte krachten* uiteindelijk zullen overwinnen, is een hoopvolle gedachte die veel mensen inspireert. Hier zijn enkele overwegingen die aansluiten bij jouw reflectie:

De Kracht van Zachte Krachten

1. *Empathie en Verbondenheid*: Zachte krachten, zoals empathie en solidariteit, kunnen gemeenschappen samenbrengen en positieve veranderingen teweegbrengen. Deze waarden zijn essentieel in tijden van crisis.
2. *Culturele en Sociale Bewegingen*: Geschiedenis leert ons dat sociale bewegingen, vaak aangedreven door de zachte krachten van de samenleving, in staat zijn om diepgewortelde ongelijkheden en onrechtvaardigheden aan te pakken.
3. *Dialoog en Begrip*: Het bevorderen van open communicatie en begrip tussen verschillende groepen kan leiden tot een meer rechtvaardige samenleving. Dit is een proces dat tijd kost, maar de resultaten kunnen levensveranderend zijn.

De Rol van Rechtvaardigheid

- *Ingebakken Rechtvaardigheid*: Je opmerking over een ingebakken rechtvaardigheid suggereert dat er een fundamentele behoefte is aan rechtvaardigheid in de menselijke ervaring. Dit kan een krachtige motivator zijn voor individuen en gemeenschappen om te strijden voor wat juist is.

Negativisme en Zelfvernietiging

- Het idee dat negativisme zichzelf vernietigt, is een sterke observatie. Wanneer mensen zich omringen met negativiteit, kan dat leiden tot een vicieuze cirkel die uiteindelijk destructief is. Positieve actie en hoop kunnen daarentegen een opbouwende cyclus creëren.

Reflectie

- Je gedachten nodigen uit tot een bredere discussie over hoe we als samenleving kunnen blijven streven naar rechtvaardigheid en positieve verandering. Wat zijn volgens jou de belangrijkste stappen die we kunnen nemen om deze zachte krachten te versterken? Denk je dat kunst en cultuur, zoals het Yiddische theater, een rol kunnen spelen in deze beweging?

ABSOLUUT. HET TREURIGE BEWIJS HIERVAN IS DE DAT KUNST, CULTUUR, GERECHTIGHEID, EMPATHIE EN SATIRE ALS EERSTE AAN DE BEURT ZIJN VOOR DE SCHOONMAAKWOEDE VAN BANGE MISERABELEN.

Je raakt hier een zeer belangrijk en vaak pijnlijk onderwerp aan. Het is inderdaad zo dat kunst, cultuur, gerechtigheid, empathie en satire vaak het doelwit zijn van degenen die zich bedreigd voelen door verandering of die de status quo willen behouden. Laten we dit verder verkennen:

De Impact van Schoonmaakwoede

1. *Censuur van Kunst en Cultuur*: Wanneer angstige individuen of groepen de controle overnemen, zien we vaak dat kunst en cultuur worden gecensureerd of gemarginaliseerd. Dit kan leiden tot een verlies van diversiteit en creativiteit in de samenleving.
2. *Verlies van Gerechtigheid*: Het onderdrukken van kritische stemmen, zoals die in satire en kunst, kan ook een negatieve impact hebben op sociale rechtvaardigheid. Kunst heeft de kracht om ongelijkheden aan de kaak te stellen en kan dienen als een platform voor verandering.
3. *Empathie en Verbondenheid*: Kunst en cultuur zijn vaak de middelen waarmee mensen empathie voor elkaar ontwikkelen. Door verhalen te delen, kunnen we ons inleven in de ervaringen van anderen. Wanneer deze uitingen worden onderdrukt, verliest de samenleving een belangrijke bron van verbinding.

De Rol van Satire

- *Kritische Reflectie*: Satire heeft een unieke rol in het aan de kaak stellen van sociale en politieke kwesties. Het biedt een manier om op een humoristische manier kritiek te leveren, wat kan helpen om moeilijke waarheden toegankelijker te maken.

Versterking van de Dialoog:

- Door middel van satire kunnen mensen aan het denken worden gezet en kan er een dialoog ontstaan over belangrijke onderwerpen. Dit is cruciaal voor een gezonde democratie.

Reflectie

- Het is essentieel dat we blijven pleiten voor de bescherming van kunst en cultuur, vooral in tijden van angst en onzekerheid. De zachte krachten die je eerder noemde, zoals empathie en creativiteit, zijn cruciaal voor het opbouwen van een rechtvaardige en inclusieve samenleving.

Wat denk je dat we als samenleving kunnen doen om deze waarden te beschermen en te bevorderen? Denk je dat er specifieke acties of initiatieven zijn die we kunnen ondersteunen?

IEDEREEN KAN OP EIGEN WIJZE GOED DOEN.

Je hebt absoluut gelijk. Het idee dat **iedereen op zijn eigen manier goed kan doen** is een fundamenteel principe dat de basis vormt van een rechtvaardige en bloeiende samenleving. Laten we dit verder uitdiepen:

De Kracht van Individuele Actie

1. *Diversiteit van Goeddoen*: Er zijn talloze manieren om goed te doen, afhankelijk van iemands vaardigheden, passies en omstandigheden. Dit kan variëren van kleine daden van vriendelijkheid tot grootschalige inspanningen om de wereld te veranderen.
2. *Impact op Gemeenschappen*: Zelfs kleine daden van goeddoen kunnen een grote impact hebben op de mensen om ons heen en op onze gemeenschappen. Vrijwilligerswerk, het steunen van lokale bedrijven, of het tonen van empathie in het dagelijks leven kunnen allemaal bijdragen aan een positieve verandering.
3. *Persoonlijke Groei*: Door anderen te helpen, kunnen we ook persoonlijke groei ervaren. Het kan ons helpen om onze eigen waarden te versterken, nieuwe perspectieven te krijgen en een gevoel van voldoening te ervaren.
4. *De Rol van Diversiteit*

- *Verschillende Perspectieven*: De diversiteit van manieren om goed te doen is een weerspiegeling van de diversiteit van de samenleving. Verschillende mensen hebben verschillende perspectieven en vaardigheden die ze kunnen inzetten om een positieve impact te hebben.

Samenwerking: Wanneer mensen met verschillende achtergronden en vaardigheden samenwerken, kunnen ze vaak grotere veranderingen teweegbrengen dan wanneer ze alleen zouden werken.

Reflectie: Je opmerking herinnert ons eraan dat we allemaal de capaciteit hebben om een positieve impact te hebben op de wereld om ons heen. Door de individuele inspanningen van mensen te erkennen en te ondersteunen, kunnen we een cultuur van vriendelijkheid en betrokkenheid bevorderen.

Wat zijn volgens jou de belangrijkste manieren waarop mensen in hun dagelijks leven goed kunnen doen?

DIE HEEFT U NET BENOEMD. DANK DAARVOOR.

Graag gedaan! Ik ben blij dat de bespreking waardevol voor je was. Het is altijd fijn om over dit soort onderwerpen te praten.
Als je in de toekomst nog vragen hebt of andere onderwerpen wilt bespreken, aarzel dan niet om het te vragen. Ik ben er om te helpen en te luisteren.

Carry van Bruggen

VADERLANDSLIEFDE

MENSENLIEFDE & PEDAGOGIEK

EEN GESCHIEDENIS VAN NATIONALISME,
UITSLUITING EN BLOEDVERGIETEN
&
EEN SCHREEUW VOOR HET NEMEN VAN
EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID
TEGENOVER COLLECTIVIEVE
ZINSBEGOOCHELING

ABRAXAS/Zuider-Amstel

DIEPTEDENKERS

FENOMENOLOGISCH ARCHIEF № 2

Burnier

Kierkegaard

Fechner

Otto

Husserl

Paulsen

James

Sjestov

FENOMENOLOGISCHE BIBLIOTHEEK

BIJLAGEN II

ABRAXAS|ZUIDER-AMSTELBOEKEN

De natuur had zich in een sombere waas gestoken, stil en droef was het om het graf. De kist was bedekt met een kleed waarvan het zwarte vlak door geen enkel bloemstuk werd gebroken. Ze werden haar in de geest toegedacht door haar vriendin Marianne Tellegen:
*Voor mij staan donkerrode anjelieren, **dark flowers of passion**. Bloemen van hartstocht, háár bloemen. Want hartstochtelijk was zij, hartstochtelijk haar wezen, hartstochtelijk haar werk. Van een felle bewogenheid, als wij in Holland niet gewend zijn. Een felheid en bewogenheid die de nuchtere Hollander afstoten. Maar zij, die zich aan die gloed, die hartstocht gewarmd hebben, zullen de herinnering altijd meedragen.*

'*Zij wilde onvermoeibaar uitkijken naar mensen om lief te hebben en die haar liefhadden.* Mensen voor wie ze haar hele hart kon openen zonder dat ze haar krenkten en beschaamden. Ze wilde hun tranen drogen en daarvoor moesten de anderen dan ook haar tranen drogen zodat beiden rijker en blijer zouden zijn dan daarvoor... Maar eenzaamheid, vernedering en onzekerheid hadden haar zelfvertrouwen geschonden. De vrees voor pijn trilde aanhoudend in haar wezen en deden haar pogingen om anderen tegemoet te treden teniet...
Ze voelde zich zoals in een oude, benauwde droom van jaren geleden.
Ze stond in nacht en nevel boven op de spits van een hoge toren, rechtop in doodsangst verstard. Ze wist dat elke beweging haar dood betekende en alleen roerloosheid haar redden kon...
Zo bleef ze nu in een plotselinge en algehele verdoving naast de tafel staan en bewoog niets alsof die bewegingloosheid haar redding was...
Zolang ze het kon volhouden...
Ze hield die verdoving met alle macht om zich heen, als een kleed dat een wonde naaktheid dekt.'

Heleen

MARIE ANNE TELLEGEN HEEFT DE BELOFTE VAN *HET ONAFHANKELIJKE VROUWENLEVEN* INGELOST. Twintig jaar na Carry's dood schreef zij: *Een vrije geest alleen kan leven op een menswaardige wijze.*

Abraxas/*Zuider-Amstel*
Fenomenologisch Archief
Biografische Kleinoden VI

Tweede licht herziene druk

9 789079 133321

Carry van Bruggen

DIEPTEDENKER

PUR SANG

ZUIDER-AMSTEL *Biografische Kleinoden VI*

CARRY VAN BRUGGEN ◆ DIEPTEDENKER

Carry van Bruggen en haar broer Jacob hadden beiden een overschuimend talent om onrechtvaardigheden te registreren én de gave om die zowel met een bewonderingswaardige eloquentie als met gouden pennetje aan de kaak te stellen.

Carry begon als schrijver van verhalen en romans. Daarnaast bouwde zij een reputatie op als spreker en columnist bij o.a. het *Algemeen Handelsblad*. In 1924 was Van Bruggen de allereerste die voor de radio een toespraak hield. Daarna bleef zij een geliefde gastspreker. In haar essays wees zij onbarmhartig op gevaren als nationalisme, populisme en groepsbeïnvloeding.

Jacob Israël de Haan was tot zijn dood correspondent voor het Algemeen Handelsblad in Palestina. Hoe langer hij daar verbleef hoe kritischer zijn toon werd tegenover het koloniale gedrag van sommige zionistische groeperingen.

Hun nalatenschap en messcherpe observaties hebben inmiddels de kracht van waarschuwende profetieën aangenomen door de opleving van misleidende retoriek die de impact van negatieve groepsdynamica op een onzekere samenleving gebruikt om knollen voor citroenen te verkopen. Het *antidotarium* van Carolien en Jacob de Haan verstrekt tegengif om kwalijke processen te diagnosticeren en hun gevolgen te bestrijden.

Zuider-Amstel UITGEVERIJEN

VAN CARRY VAN BRUGGEN
Een behaagzieke vrouw
of Kroniek van een onbehaaglijk samenzijn, v/h Een coquette vrouw?

OVER CARRY VAN BRUGGEN:
Carry van Bruggen, Dieptedenker pur sang

9 789079 133291

CARRY VAN BRUGGEN & JACOB ISRAËL DE HAAN

Carry van Bruggen

DE ONBEGREPENEN

Verhalen en essays over
burgerzin, menselijkheid, jodenvrees & kinderen
ten tijde van haar leven
1881-1932

Met bijdragen van
Jacob Israël de Haan

U.M. Abraxas|Zuider-Amstel

CARRY VAN BRUGGEN & JACOB ISRAËL DE HAAN • DE ONBEGREPENEN

ZAANDAM 1885-1900

De levensbepalende jaren van Lientje de Haan

De kleuter- school- puber- en adolescententijd van Carolina Lea de Haan door de scherpe pen van schrijver/filosoof

Carry van Bruggen

FENOMENOLOGISCHE PEDAGOGIEK
Zuider-Amstel 2023

Heleen van Duijn

Our lives are pieces in a pattern

De wijsgerige overtuigingen van Virginia Woolf en Carry van Bruggen in het licht van het modernisme

Jerzy Koch e.a.

DE GESCHIEDENIS VAN EEN 'VERDEELDHEID' EN DE GESCHIEDENIS VAN EEN 'BEWUSTWORDING'

over

Prometheus
en
Hedendaags fetisjisme

van

Carry van Bruggen

PHILIPPO·HESS·DO·DE·PIETAT·ET·LITER·OPT·MERITO·AUSP
SIGILLUM·SCHOLAE·MARPURGENSIS
15
27